

Türkiye’de Yabancıların Sosyal Güvenliği*Social Security of Foreigners in Turkey***Müslim DEMİR**

Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Mart 2016, Cilt 6, Sayı 1, Sayfa 70-93
March 2016, Volume 6, Number 1, Page 70-93

P-ISSN: 2146 - 4839

E-ISSN: 2148-483X

2016/1

www.sgd.sgk.gov.tr
e-posta: sgd@sgk.gov.tr

Yazılar yayınlanmak üzere kabul edildiği takdirde, SGD elektronik ortamda tam metin olarak yayımlamak da dahil olmak üzere, tüm yayın haklarına sahip olacaktır. Yayımlanan yazılardaki görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazı ve tablolardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

If the manuscripts are accepted to be published, the SGD has the possession of right of publication and the copyright of the manuscripts, included publishing the whole text in the digital area. Articles published in the journal represent solely the views of the authors.

Some parts of the articles and the tables can be cited by showing the source.

Cilt: 6 - Sayı: 1 - Yıl: 2016 / Volume: 6 - Number: 1 - Year: 2016

Sahibi / Owner of the Journal

Sosyal Güvenlik Kurumu Adına / On behalf of the Social Security Institution
Dr. Mehmet Selim BAĞLI (Kurum Başkanı / President of the Institution)

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Publication Manager

Uğur KORKMAZ

Yayın Kurulu / Editorial Board

Dr. Mustafa KURUCA
Eyüp Sabri DEMİRCİ
Recep GÜRBÜZ
Erdoğan ÜVEDİ
Aydın GEDİKLİ
Yalçın SALAY

Editörler / Editors

Doç. Dr. Erdem CAM
Selda DEMİR
Asuman KAÇAR

Yayın Türü: Uluslararası Süreli Yayın / Type of Publication: Periodical

Yayın Aralığı: 6 aylık / Frequency of Publication: Twice a Year

Dili: Türkçe ve İngilizce / Language: Turkish and English

Basım Tarihi: Press Date: 30.03.2016

Sosyal Güvenlik Dergisi (SGD),

TUBİTAK ULAKBİM - TR

ASOS INDEX - TR

SOBIAD - TR

DOAJ - SE

EBSCO HOST - US

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL tarafından indekslenmektedir.

Journal of Social Security (SGD), has been indexed by

TUBİTAK ULAKBİM - TR

ASOS INDEX - TR

SOBIAD - TR

DOAJ - SE

EBSCO HOST - US

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL

SGD Sosyal Güvenlik Dergisi

Tüm hakları saklıdır. Dergi'de yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı, telif hakları çöğnenmeksizin, eğitim, araştırma ve bilimsel amaçlarla çoğaltılabilir.

Tasarım / Design: Pinhole Medya - Ankara - info@pinholemedya.com

Basım Yeri / Printed by: Dumat Ofset

İletişim Bilgileri / Contact Information

Ziyabey Caddesi No: 6 Balgat / Ankara / TURKEY

Tel / Phone: +90 312 207 88 91 – 207 87 70 • Faks / Fax: +90 207 78 19

Erşim: www.sgd.sgk.gov.tr • e-posta / e-mail: sgd@sgk.gov.tr

ULUSLARARASI DANIřMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Professor Yener ALTUNBAř
Bangor University - UK

Professor Paul Leonard GALLINA
Bishop's University - CA

Professor Jacqueline S. ISMAEL
University of Calgary - CA

Professor zay MEHMET
University of Carleton - CA

Professor Allan MOSCOVITCH
University of Carleton - CA

Professor Mark THOMPSON
University of British Columbia - CA

Asst. Prof. Sara HSU
State University of New York - USA

Asst. Prof. C. Rada Von ARNIM
University of Utah - USA

ULUSAL DANIřMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR
TÜBA

Prof. Dr. Mustafa ACAR
Aksaray Üniversitesi

Prof. Dr. İsmail AĞIRBAş
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakóltesi

Prof. Dr. rsan AKBULUT
TODAİE

Prof. Dr. Levent AKIN
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Yusuf ALPER
Uludaę Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Faruk ANDAÇ
Çaę Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Kadir ARICI
Gazi Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Onur Ender ASLAN
TODAİE

Prof. Dr. Berrin Ceylan ATAMAN
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakóltesi

Prof. Dr. Hayriye ATİK
Erciyes Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Zakir AVřAR
Gazi Üniversitesi
İletişim Fakóltesi

Prof. Dr. Ufuk AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Remzi AYGÜN
Gazi Üniversitesi
Tıp Fakóltesi

Prof. Dr. Abdurrahman AYHAN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Serpil AYTAÇ
Uludaę Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Mehmet BARCA
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
İřletme Fakóltesi

Prof. Dr. Vedat BİLGİN
TBMM

Prof. Dr. Nurşen CANİKLİOğLU
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Fevzi DEMİR
Yařar Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. A. Murat DEMİRCİOğLU
Yıldız Teknik Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ömer EKMEKÇİ
İstanbul Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. řükran ERTÜRK
Dokuz Eylül Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Ali GÜZEL
Kadir Has Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Alpay HEKİMLER
Namık Kemal Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Oęuz KARADENİZ
Pamukkale Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Türksel KAYA BENGSHIR
TODAİE

Prof. Dr. Ařkın KESER
Uludaę Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Cem KILIÇ
Gazi Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ali Rıza OKUR
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Serdar SAYAN
TOBB Ekonomi ve
Teknoloji Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ali SEYYAR
Sakarya Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ali Nazım SÖZER
Yařar Üniversitesi Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Atılım Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. MÜjdat řAKAR
Marmara Üniversitesi İktisat Fakóltesi

Prof. Dr. Savaş TAřKENT
İstanbul Teknik Üniversitesi
İřletme Fakóltesi

Prof. Dr. Mehtap TATAR
Hacettepe Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Sabri TEKİR
İzmir Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Aziz Can TUNCAY
Bahçeşehir Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. M. Fatih UřAN
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Doç. Dr. Süleyman BAřTERZİ
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Doç. Dr. Hediye ERGİN
Marmara Üniversitesi İktisat Fakóltesi

Doç. Dr. Saim OCAK
Marmara Üniversitesi Hukuk Fakóltesi

**Doç. Dr. Ferda YERDELEN
TATOęLU**
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakóltesi

Doç. Dr. Mehmet TOP
Hacettepe Üniversitesi İİBF

Doç. Dr. Gülbiye YENİMAHALLELİ
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakóltesi

Türkiye’de Yabancıların Sosyal Güvenliği¹

Social Security of Foreigners in Turkey

Müslim DEMİR*

ÖZ

İlk ortaya çıktığı yıllarda daha çok işçi sorunları üzerinde duran sosyal politika kavramı zaman içerisinde toplumsal hayatı etkileyen her türlü sorunu kendisine konu edinmiştir. Bugün sosyal güvenlik, sosyal politikanın en etkin ve en kapsamlı bir aracıdır. Göç ise ülkelerin siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarıyla ilişkisi olan ve özellikle demografik yapılarına önemli etkileri olan bir kavramdır. Dolayısıyla göç kavramı sosyal politikanın en önemli aracı olan sosyal güvenlik politikasını da etkileyen bir kavramdır. Resmi kaynaklara göre son 13 yılda yaklaşık 2,5 milyon kişinin göç ettiği Türkiye’de sosyal güvenlik mevzuatı da buna bağlı olarak şekillenmiştir. Başta Uluslararası Çalışma Örgütü olmak üzere, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların düzenlemeleri yabancılar ile ilgili sosyal güvenlik mevzuatının oluşmasında oldukça etkili olmuştur. Öte taraftan diğer devletler ile yapılan ikili sosyal güvenlik sözleşmeleri yabancı uyruklu çalışanların sosyal güvenliği açısından önemlidir. Bu çalışmada Türkiye’ye göç eden yabancı uyruklu kişilerin sosyal güvenlik hakları tarihsel süreç içerisinde ele alınmış ve değerlendirilmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Göç, sosyal politika, sosyal güvenlik

ABSTRACT

The concept of social policy, generally focused on labor issues, in the first years appeared dealt with every problem affecting social life over time. Today, social security is the most effective and comprehensive tool of social policy. Immigration is the concept that effects on political, social, cultural and economic structures and especially demographic structure of countries. Therefore, the concept of migration effects on the concept of social security policies that the most effective and comprehensive tool of social policy. According to official sources, in Turkey, where 2,5 people have migrated in the last 13 years, social security legislation had been shaped due to this situation. The regulations of international organizations, as The International Labour Organization, The United Nations and European Union, has been quite effective in the formation of the social security legislation concerning foreigners. On the other hand, mutually social security agreements are important in terms of social security of foreigner. In this study, the social security rights of foreign nationals, migrated to Turkey, were discussed and evaluated.

Keywords: Migration, social policy, social security

* *Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
muslimdemir@gmail.com*

1 Bu makale, 25-27 Haziran 2015 tarihleri arasında Çek Cumhuriyeti (Charles Üniversitesi/Prag)’nde düzenlenen “3.Uluslararası Türk Göç Konferansı 2015”de sunulan tebliğin gözden geçirilerek genişletilmiş halidir.

(Makale gönderim tarihi: 29.07.2015 / Kabul tarihi: 29.02.2016)

GİRİŞ

Sosyal güvenlik; yaşlılık, sakatlık, ölüm, iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık gibi yaşamsal riskler karşısında insanoğlunun kendini güvende hissetmesini ve gelir garantisi sağlayan bir sistemdir. Günlük yeme-içme gibi fiziksel ihtiyaçlarının yanında geleceğine ilişkin sosyal güvencesi olan, kendini bu anlamda güvende hisseden insan geleceğe daha umutla bakmakta ve daha mutlu olmaktadır.

Günümüzde dünya eski dünya değildir. Başta iletişim teknolojisindeki ilerlemeler ve küreselleşme nedeniyle ülkeler arasındaki sınırlar bugün yok olmuştur. Ülkeler arası ulaşımın kolaylaşması ile birlikte bugün dünya küresel bir köy haline gelmiş ve mobilite de artmıştır. Mobilitenin bir boyutu sermaye iken diğer boyutu ise işgücüdür. Sosyal güvenlik, işgücü mobilitesi açısından önemli bir kavramdır. Çünkü insan işgücü (emeği) ile bir yandan bugünü için gerekli gelirini sağlarken sosyal güvenlik sayesinde de geleceğine yatırım yapmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye’ye göç eden kişilerin sosyal güvenlik hakları ele alınmıştır. Bu bağlamda öncelikle göç ve sosyal güvenlik ilişkisi ele alınmış ve Türk sosyal güvenlik mevzuatının yabancı uyruklu kişilere tanıdığı sosyal güvenlik hakları açıklanmıştır.

I- GÖÇ-SOSYAL GÜVENLİK İLİŞKİSİ

Göç kavramı; ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret anlamlarına gelmektedir (TDK, 2015). Bu kavram insanlık tarihi kadar eski ancak her geçen zaman diliminde değişim gösteren dinamik bir kavramdır. Günümüz dünyasında özellikle terör ve savaş nedeniyle insanlar kendilerini daha güvende hissedecekleri yerlere göç etmektedir. Ayrıca kendi ülkelerinde gerekli istihdam olanaklarını bulamayan kişiler daha rahat iş bulabilecekleri yerlere göç etmektedir. Dolayısıyla göçün en önemli sebeplerinden bir tanesi de ekonomiktir. İnsanlar ekonomik tatminsizliklerini gidermek amacıyla daha iyi imkanları olan yerlere göç etmektedir (Ören, 2013:45).

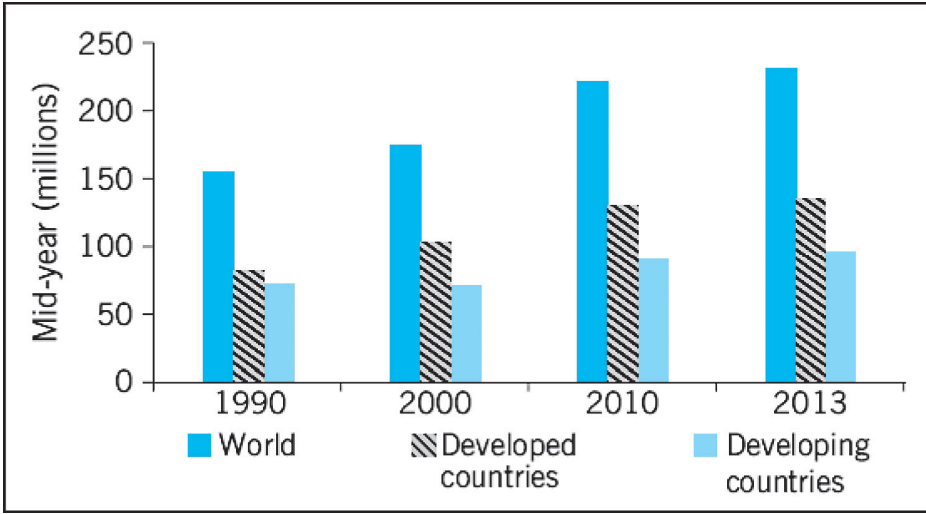
İlk başlarda emek-sermaye çatışmasının neden olduğu işçi sınıfının sorunlarını ele alan sosyal politika kavramı zamanla sosyo-ekonomik hak ve özgürlüklere dayalı daha fazla konuyu ele almaya başlamış ve alanını genişletmiştir. Sosyal politikayı anlayış ve uygulama yönünden değişime

uğratan oldukça fazla etken söz konusudur. Dünyada sosyal sorunlar azalmayıp tam tersi artmış, yeni ihtiyaç ve talepler ortaya çıkmıştır (Koray, 2012:31-33). Sebebi ne olursa olsun göç kavramı, sonuçları nedeniyle sosyal politika kavramını ilgilendiren bir olgudur (Taşcı, 2009:198). Göçün işsizlik, kayıt dışı istihdam, yoksulluk, yoksunluk, gecekondulaşma ve çevre sorunları gibi sonuçları sosyal politikanın alanına giren konulardır (Şekil-1).

Şekil 1. Göç-Sosyal Politika İlişkisi

Uluslararası göç, insanların çeşitli nedenlerle vatandaşı oldukları ülkeden ayrılıp daha iyi bir hayat kurmak amacıyla başka ülkelere yerleşmeleridir. Günümüzde iletişim olanaklarının artması ile birlikte milyonlarca insan uluslararası göç sürecine katılmaktadır (Baştürk, 2014:345). Dünya'da 1940'lı yıllardan itibaren gelir elde etme fırsatlarının sınırlı olduğu ülkelere bu imkanın daha fazla olduğu ülkelere doğru yoğun bir emek göçü yaşanmaya başlanmıştır (ILO, 1994:27). Sanayi devrimi sonrasında ilk kitlesel uluslararası göç hareketi, Avrupa'dan ABD'ye doğru gerçekleşmiştir. 19'uncu yüzyılda ve 20'inci yüzyılın başında, İngiltere'den başlayan kitlesel göç hareketi, kısa sürede diğer Avrupa'ya da sıçramıştır (Özcüre, 2014:250). Özellikle 1990 yılından itibaren dünyada uluslararası göç hızlı bir şekilde artmıştır. Bugün Dünya genelinde yaklaşık 1 milyar insan doğdukları şehirlerden başka şehirlerde yaşamakta ve çalışmaktadırlar (Sylvie, 2015:1).

Grafik 1. Uluslararası Göçün Dünya Genelindeki Değişimi

Kaynak: Sylvie, 2015:1

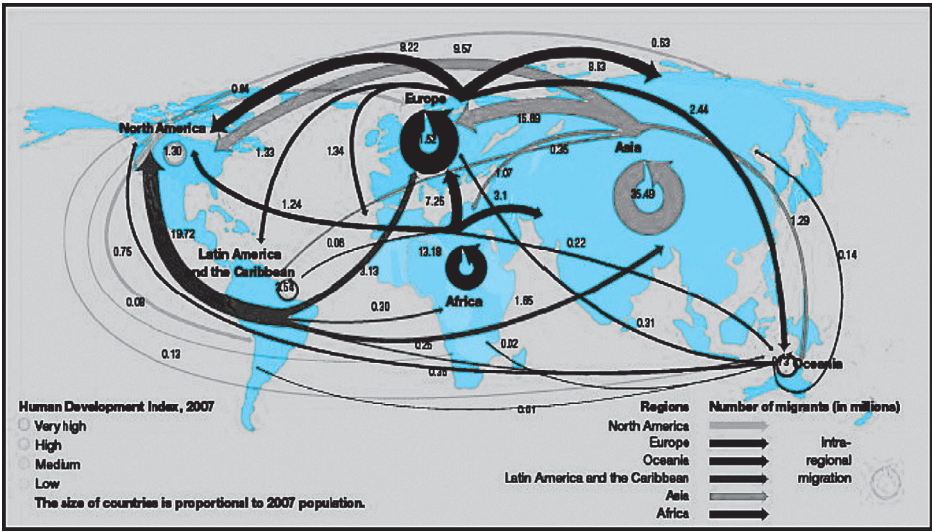
Diğer taraftan dünyada sınırlar arası göçün yanında ülke/kıta sınırları içinde de göç oldukça yoğundur (Şekil 2). Dünyada göçün farklı formları söz konusudur. Yaşanan göçler gönüllü, zorla, düzenli, düzensiz, kalıcı ya da geçici (mevsimlik) olabilmektedir (UN, 2010:3). İş bulmak, daha iyi ücretle bir işte çalışmak, emeklilik dönemlerinde daha sıcak iklimlerde yaşamak, akrabalarla birlikte olmak ve siyasi sebepler bir ülkeden diğer bir ülkeye olan göçün başlıca sebepleridir (ILO, 1994:27).

Göç, kültürel ve coğrafi yakınlık sonucu ekonomik maliyetinin daha düşük olması nedeniyle önce bir iç göç hareketi olarak başlamış daha sonra izleyen süreçte ise uygun ortamı bulduğunda dış göçe dönüşmüştür. 2000'li yıllardan sonra küreselleşmenin etkisiyle yaşanan gelişmeler sonucunda dünya yeni bir uyum süreci geçirmiş ve yeni nüfus/yer değiştirmeleri yaşamıştır. Avrupa'da göç, dönem dönem bir tehdit olarak algılansa da serbest dolaşım hakkının verilmesiyle birlikte farklı bir boyut kazanmıştır (Özcüre, 2014:269-280).

İnsani güvenlik; hayatta kalma, günlük hayat ve onurlu bir yaşama hakkına yönelik tehditlere karşı mücadele etmedir. İnsani güvensizlik ise belli bir yerde, belli bir durumdaki belli bir insan topluluğu veya bireyler için çatışmanın bir tür yoksunluk, yoksulluk hissi yaratması olarak görülebilir.

Uluslararası göçteki temel motivasyon, “insani güvenlik arayışı” ya da başka bir ifadeyle algılanan “insani güvensizlikten kaçınma” olabilmektedir (Sirkeci, 2012:355-356). Bireylere ve ailelere, toplumlarına ekonomik, politik, sosyal, kültürel açılardan vakar ile katılabilecekleri yeterli düzeyde kaynaklar sunacak garantili ve istikrarlı bir yaşam düzeyi demek olan *ekonomik güvenlik* kavramı ile *sosyal güvenlik* kavramı birbirine çok yakın kavramlardır (Mesjasz, 2008:143).

Şekil 2. Dünyada Göç Hareketliliği

Kaynak: UN, 2010:4

Modern insanın endüstriyi sınırsız geliştirme isteği, çalışanların karşı karşıya bulunduğu mesleki, fizyolojik ve sosyo-ekonomik nitelikteki risklerin şiddetini artırmış ve zamanla yeni bir takım sosyal risklerin ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Bu arada çalışanların karşılaştığı risklerin etkisini ortadan kaldırmak ya da azaltmakla ilgili dağınık ve sınırlı tedbirlerin yetersiz kalması, devleti halkın tamamını her zaman güvence altına alacak bir sistemi arayış içine sokmuştur (Ayhan, 2012:42). Genel olarak sosyal güvenlik; mesleki, fizyolojik veya sosyo-ekonomik herhangi bir riske maruz kalınması sonucunda çalışma ve gelir elde etme olanaklarından geçici veya sürekli olarak yoksun bulunan bireye, insan onuruna yakışır bir biçimde yaşamını devam ettirebilmesini sağlayan önlemlerin ve katkıların bütünü

olarak tanımlanabilir (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2009:1). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) da sosyal güvenliği, onurlu bir insan hayatı için gerekli temel bir hak olarak tarif etmektedir (Cichon ve Hagemeyer, 2006:30). Dolayısıyla sosyal güvencesizlik ekonomik güvencesizliktir ve onurlu insan yaşamına yönelik önemli bir tehdittir. Bu tehditle karşı karşıya kalan kişiler başka yerlere göç etmektedir. Sosyal güvencesizlik göç olgusunun itici gücü olmaktadır. Uluslararası Sosyal Güvenlik Birliği (ISSA)'ne göre sosyal güvenlik sistemlerini etkileyen demografik yapı değişikliklerinden bir tanesi de göçtür. Ülkeler ve bölgeler arasındaki eşitsizlikler, göçü teşvik etmektedir. Bugün dünyada artan göç olgusu, sosyal güvenlik sistemleri açısından bir sorun teşkil etmektedir (ISSA, 2010:14).

İşgücü piyasasının küreselleşmesi ile genel olarak her ülkedeki emek için olumsuz koşullar büyümekte ve yaygınlaşmaktadır. Emek artık yalnız ulusal işgücü piyasasında değil, küresel düzeyde rekabete zorlanmakta ve küresel işgücü piyasasındaki konumuna göre değer kazanmaktadır. Bu nedenle bol miktarda niteliksiz işgücünün bulunduğu az gelişmiş ülkelerde iş bulmak her gün daha da zorlaşmakta, iş bulunsa bile çalışma koşulları giderek kötüleşmektedir. Diğer taraftan üretimin ve yatırımların küresel bir hareketlilik kazanması nedeniyle gelişmiş ülkelerde çalışanlar açısından da bazı tehditlerde doğmakta ve günümüzde çalışma koşullarının genel olarak ücretliler için aşağıya doğru inişe geçtiğinden söz edilmektedir (Koray, 2012:174). Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) raporuna göre dünyada göçmenlerin işgücü piyasalarındaki durumu giderek kötüleşmektedir. 2007-2013 yılları verilerine göre göçmenlerdeki işsizlik oranı hızlı bir artış göstermektedir. Bu oranın OECD ortalaması yaklaşık %5'tir (OECD, 2014:63-64). Yine küreselleşme ile birlikte dış göç hareketlerinin artması göçmen işçiler açısından hiç de olumlu sonuçlar doğurmamıştır. Göç edilen ülkede yabancı işçilerin yoğun bir biçimde istihdam edildiği emek yoğun sektörlerde üretimin, ucuz iş gücünün bulunduğu ülkelere kaydırılması göçmen işçiler için önemli ölçüde işgücü piyasasından dışlanmalarına (alt proletarya sınıfı) neden olmuştur. Bu durum göçmenleri hizmet sektöründeki taşeron işletmelere veya kaçak (kayıt dışı) kalanlara yöneltmiştir. Üretimin ve işgücü piyasasının yeniden yapılanması sürecinde göçmenler genellikle çevresel işgücü olarak istihdam edilmekte ve konumları bu temelde meşrulaştırmaktadır. Yerli işgücünün çalışmak istemediği, bireyi geliştirmekten uzak, tek düze ve

hiçbir nitelik gerektirmeyen, güvencesiz, ağır, yorucu ve pis işler genellikle yabancı işçiler tarafından doldurulmaktadır. Bu ise önemli bir dışlanmışlık sorununu yaratmaktadır (Güven, 2013:221).

Göçmenlerin dışlanmışlık sorunu karşısında uluslararası düzenlemelerin yapılması gereği 1940'lı yıllarda gündeme gelmiştir. Ancak devletlerarası işbirliği sağlanamadığından dolayı ilk başlarda başarılı olunamamıştır. Uluslararası göçe ilişkin etkin düzenlemeler Birleşmiş Milletler (BM)'in kurulmasından sonra yapılmıştır (Baştürk, 2014:354). Uluslararası göç, sosyal güvenlik hakkı bakımından ayrıldığı ülkede kazanmış olduğu hakların terk edilmesi, göç ettiği ülkede de dezavantajlı grup olarak kendisi ve ailesi için yeterli sosyal güvenlik garantisi sağlayacak bir iş ve çalışma ortamı bulamaması sonucunu doğurmuştur (Arıcı ve Alper, 2013:196). Sosyal güvenlik hakkının uluslararası boyut kazanması bu sürecin sonucudur. İki aşamadan oluşan bu sürecin ilkinde, sosyal güvenlik temel bir insan hakkı olarak kabul edilmiştir. İkinci aşamada ise sosyal güvenlik hakkına ilişkin uluslararası düzenlemeler yapılmıştır (Arıcı, 1997:9).

Göçmen işçilerin sosyal koruma sorunu öncelikle bir insan hakları sorunudur (Lamarche, 2013). Sosyal güvenlik uluslararası düzeyde ilk defa 10.12.1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde temel bir hak olarak düzenlenmiştir. Bildirgenin 22'inci maddesinde “*Her kişinin toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu*” belirtilmiştir. Anılan bildirmede sosyal güvenliğin sadece ekonomik bir güvence sağlamadığı, insanın kişiliğini geliştirme işlevini de üstlendiği vurgulanmaktadır. Sosyal güvenliğin uluslararası boyutuna ilişkin ikinci önemli belge 1952 yılında ILO tarafından kabul edilmiş olan *Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin 102 Sayılı Sözleşme*'dir. Bu sözleşme 1944 yılındaki Filadelfiya Bildirgesi doğrultusunda hazırlanmıştır. ILO'nun sosyal güvenlikle ilgili diğer önemli düzenlemesi 1962 yılındaki *Sosyal Güvenlikte Vatandaşlarla Vatandaş Olmayanlara Eşit Davranma Hakkındaki 118 Sayılı Sözleşme*'dir. Bu sözleşme üye devletler için ülkelerindeki yabancılara sosyal güvenliğe tabi olma ve sağlanacak yardımlardan yararlanmaya hak kazanma açısından kendi vatandaşları ile ayrımcılık yapmama yükümlülüğü getirilmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi 1971 yılında onaylamıştır (Güzel, Okur vd., 2014:40-43).

Avrupa Birliği (AB) resmi olarak sosyal refah politikasını belirlememesine rağmen üye devletler arasında sosyal yardımlar yıllarca uygulanmıştır. Sosyal

Avrupa’nın bir parçası olarak göçmenlerin sosyal hakları üye ülkeler arasında karşılıklı olarak üstlenilmiştir (Martinsen, 2005:89). AB sınırları dahilinde kişilerin serbest dolaşım ve yerleşme hakkı, Avrupa vatandaşlığı statüsüne bağlı en temel hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa Komisyonu’nun 27 komiserinden biri olan Çalışma, Sosyal Politika ve İçerme Komiseri, özellikle göçmen işçilerin serbest dolaşımının temin edilebilmesi için aktif önlemler almaktadır. Bu önlemlerden bazıları ise şunlardır: Vatandaşların başka bir üye ülkeye istihdam veya yerleşmek amacıyla gitmeleri halinde, o ülkedeki iş imkanları konusunda kişilere yardımcı olunması, serbest dolaşım hakkının kullanılması halinde, göçmen işçilerin istihdam edildikleri üye ülkelerin ulusal mevzuatları ile entegrasyonunu sağlamak ve sosyal güvenlik haklarının korunması amacıyla uygulanan açık koordinasyon metodunun üye ülkelerde uygulanması ve AB vatandaşlarının insan onuruna yakışır biçimde bir yaşam düzeyine kavuşturulabilmeleri amacıyla, piyasadan bağımsız ve ulusal düzeyde sosyal yardım mekanizmalarının oluşturulmasıdır (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2012:40-41). AB’nin İşleyişine İlişkin Antlaşmanın (ABİA) “Kişilerin, Hizmetlerin ve Sermayenin Serbest Dolaşımı” adlı 4’üncü başlığı, iç pazar unsurlarından biri olan işçilerin serbest dolaşımı ilkesi için 2 kilit hüküm içermektedir. ABİA’nın 45’inci maddesi şöyle bir ilkeye yer vermektedir: “*İşçilerin serbest dolaşımı AB içinde güvence altına alınır.*”, ve devamla, “*Bu dolaşım serbestliği istihdam, ücretlendirme ve diğer çalışma ve istihdam koşulları açısından üye devletlerin işçileri arasında uyruğa dayalı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını gerektirmektedir.*” (Jorens, Lhernould vd., 2011:54).

Avrupa çapında insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü savunmak amacıyla Avrupa çapında kurulmuş hükümetlerarası bir kuruluş olan ve Türkiye’nin de kurucu üyesi olduğu Avrupa Konseyi’nin sözleşmelerinde göçmenlerin sosyal güvenliklerine ilişkin hükümler yer almaktadır. Örneğin, Türkiye’nin 1972 yılında imzalayıp 1977 yılında yürürlüğe giren¹ *Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi*’nde yabancılar ile göçmen işçilerin, sosyal güvenlikleri bakımından, özellikle, kendi vatandaşlarıyla eşit muamele görmeleri benimsenmektedir². İkinci olarak Türkiye’nin 1977 yılında imzalayıp 1983 yılında yürürlüğe koyduğu³

1 <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=078&CM=1&DF=&CL=ENG>

2 <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/078.htm>

3 <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=093&CM=4&DF=&CL=ENG>

Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin sosyal güvenlik başlıklı 18'inci maddesinde her taraf ülkenin göçmen işçilere eşit kendi vatandaşları ile eşit muamele yapmaları üstlenmeyi kabul ettikleri belirtilmiştir⁴. Son olarak, Türkiye'nin 1961 yılında imzalayıp 1989 yılında yürürlüğe giren⁵ *Avrupa Sosyal Şartı*'nın sosyal güvenlik hakkına ilişkin 12'inci maddesinde ve göçmen işçilerin haklarına ilişkin 19'uncu maddesinde taraf ülkelere önemli sorumluluklar yüklenmektedir⁶. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 45/158 sayılı ve 18 Aralık 1990 tarihli Kararı ile kabul edilen *Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme*, Türkiye tarafından 1999 yılında imzalanmış ve 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmenin 27'inci maddesinde "Sosyal güvenlik konusunda göçmen işçiler ve aile fertleri istihdam devletinin kanunları ve ikili ve çok taraflı antlaşmalarda yer alan şartları yerine getirdiği ölçüde çalıştıkları devletin vatandaşlarıyla aynı muameleden yararlanırlar" hükmü yer almaktadır (Akıntürk, 2007:21).

AB Sosyal Güvenlik Hukuku açısından "**lex loci laboris**" ilkesi "**çalışılan ülkenin mevzuatının geçerli/üstün olması**" demektir. Bu ilke, bir işverene bağlı olarak çalışan farklı kişiler arasında eşit muamele sağlamaktadır. Aksi takdirde çalışan kişinin ikamet yerinin ölçüt olarak uygulanması, bir işvereni, işçilerin yaşadığı farklı devletler arasında değişiklik gösteren prim seviyelerine dayanarak işçisini seçmeye yöneltebilmektedir. Çalışılan yerin/ülkenin ölçüt olması, bütün çalışanların aynı mevzuata tabi olmasını sağlamaktadır (Jorens, Lhernould vd., 2011:168). Sosyal Güvenlik Hukuku kurallarının ülkeselliği temel kural olmakla birlikte bazı istisnai durumlarda kişinin ulusal hukuku onu çalıştığı yabancı ülkede izler. Buna "kişisellik ilkesi" ya da "ülkesellik kuralının istisnası" denebilir (Tuncay ve Ekmekçi, 2013:301).

Tarihi gelişme seyri, ekonomik ve sosyal sebeplere bağlı olarak ülkelerin sosyal güvenlik programları arasında ortaya çıkan farklılıklara rağmen, sosyal güvenlikle ilgili çalışmalar yalnızca yaklaşım olarak değil, en azından

4 <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/093.htm>

5 <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=035&CM=1&DF=&CL=ENG>

6 <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/035.htm>

fonksiyonel olarak da sosyal güvenlik garantisinin seviyesi ve maliyetlerinin uluslararası seviyede ahenkleştirmesini sağlamaya yönelik olmalıdır. Bu hedefe ulaşmak, milli seviyede oluşturulacak sosyal güvenlik tedbirlerini Uluslararası Çalışma Konferansı’nın benimsediği sözleşme ve tavsiye kararları veya aynı amaçla oluşturulmuş konferanslardaki standartlar üzerine inşa etmekle mümkün olabilir. Uluslararası düzeyde sağlanacak olan bir ahenkleştirme faaliyetinin temel gerekçelerinden birini de farklı sosyal koruma tedbirlerinin uygulanması dolayısıyla, ülkeler arası rekabette ortaya çıkan avantaj ve dezavantajları ortadan kaldırma gayesi oluşturmaktadır (ILO, 1994:29). Uluslararası standartlar ile ülkeler arasında çalışma yaşamına ilişkin düzenlemelerin birbirine yaklaşması hem emeğin hem de sermayenin hareketliliğini kolaylaştırmaktadır (Alper ve Kaya, 1995:88)

II- YABANCILARIN TÜRKİYE’DE ÇALIŞMALARI

Günümüz Türk hukuk sistemi içinde “yabancı” kavramının tanımlarına farklı kanunlarda yer verilmiştir. Örneğin, 2003 yılında yürürlüğe giren 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’a göre yabancı, “403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’na göre Türk vatandaşı sayılmayan kişidir.” 403 sayılı Kanun 2009 yılında çıkartılan 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır. 5901 sayılı Kanun’da yabancı, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişidir.” 2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre de yabancı, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişidir.”

Uluslararası göçün önemli bir nedeni emek piyasası koşullarıdır. Herhangi bir ülkedeki işçi haklarının daha iyi olması işçiler açısından o ülkeyi daha cazip hale getirmektedir. Özellikle göç alan Batı Avrupa ülkelerinde emek piyasasının avantajları söz konusudur ve gelişmiş sosyal haklar daha fazladır (Baştürk, 2014:351). Türkiye’deki emek piyasası koşulları ve sosyal haklar Batı Avrupa kadar gelişmiş olmasa bile coğrafi konumundan dolayı cazip bir ülkedir.

Yabancıların Türk işgücü piyasasına katılmalarının görünür hale gelişini kısmen 1990’lı yıllardan itibaren başlamıştır. Bununla birlikte yabancıların Türkiye’de iş piyasalarına katılımında hayli eski tarihlere rastlamak da mümkündür. Yabancıların Osmanlı İmparatorluğu’na çalışma için gelmeleri,

kurulan ilk fabrikalarda işi öğretmek amacı ile vasıf düzeyi yüksek ustalar aracı ile gerçekleştirilmiştir (Lordoğlu, 2007:13).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde iktisadi yaşamda, özellikle sını ve ticari faaliyetlerde Türk olmayan etnik unsurların büyük bir egemenliği söz konusuydu (Tablo-1). Birçok Avrupa ülkesinden gelen kişiler değişik iş kollarında çalışıyordu. Bunun temel nedeni ise Türk uyruklu işçilerin eğitimsiz ve niteliksiz olmasıdır.

Tablo 1. 1915 Yılında Emek ve Sermayenin Etnik Kökenine Göre Dağılımı

Milliyet	Emek	Sermaye
Rum	%60	%50
Ermeni	%15	%20
Türk	%15	%15
Yahudi	%5	%10

Kaynak: Makal, 1999:346.

Cumhuriyet öncesinde özellikle madencilik sektöründe yabancı işgücü oldukça fazlaydı. Türk işçiler düşük ücretli işlerde çalışırken yabancılar başta mühendislik olmak üzere daha yüksek ücretli ve nitelikli işlerde çalışmaktaydı. 1929 Ekonomik Krizi sonrası ortaya çıkan işsizlik sorunu kötü durumda olan Türk işgücünü daha da kötüleştirmiştir. Bu durum karşısında 2007 sayılı Türkiye’de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun⁸ çıkartılmıştır. Bu Kanun sonrasında Bakanlar Kurulu’nun Talimatnamesi⁹ ile değişik sektörlerdeki yabancıların hangi tarihe kadar işlerini terk etmeleri gerektiği belirtilmiştir. 2007 sayılı Kanun sonrasında çoğunluğu Yunan vatandaşı 6.000 yabancı ve 15.000 Macar uyruklu işçi Türkiye’yi terk etmiştir. Bununla birlikte Ereğli Kömür Havzası’ndaki yabancı işçilerden eser kalmadığı ifade edilmektedir. 1954 yılındaki 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile yabancılar üzerindeki sınırlamalar geniş ölçüde gevşetilmiştir (Makal, 1999:347-351).

8 16.06.1932 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

9 24.05.1934 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

1960’lı yılların başında Türkiye uluslararası göç pazarında yeni bir konuma gelmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı ülkeleri işgücüne gereksinim duymuş, Türkiye de başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesine işgücü ihraç etmeye başlamıştır. Önceleri kısa süreli geçici işçi göçü olarak başlayan bu göç hareketi daha sonra aile birleşimi göçü ile birçok Avrupa ülkesinde yerleşmeye dayalı bir göç haline geldi. 1980 yılları ile birlikte Türkiye’nin küresel göç rejimleri içindeki konumu değişmiştir. 1960 sonrasında göç-veren bir ülke olan Türkiye yakın tarihinde ilk kez yabancıların göçü ile göç-alan ülke kimliği edinmeye başlamıştır. 1980’ler de ise modern Türkiye tarihinde ilk kez kökenleri itibariyle Türk ve Müslüman olmayanlarında Türkiye’ye göçüne tanık olunmuştur. Kısacası ilk kez “yabancıların” Türkiye’ye göçünden sözü edilebilecek yeni bir döneme girilmiştir (İçduygu, Erder vd., 2014:57-58).

Son dönemde Suriye’de yaşanan iç karışıklık nedeniyle Türkiye’ye çok sayıda Suriyeli sığınmıştır. Cumhuriyet döneminde Balkanlardan farklı göç dalgaları ile 1923-1950 yılları arasında yaklaşık 850.000, 1950 sonrasında bugüne kadar ise yine 850.000 olmak üzere toplam 1.700.000 kişi Türkiye’ye göç etmiştir. Yaklaşık yüz yıla yakın bir döneme yayılan bu göç hareketinin sayısal büyüklüğüne eşit olan başka bir göç dalgası, Suriyelilerin sığınma hareketi ise yalnızca içinde yaşadığımız son üç yıl içine sığmıştır (İçduygu, 2015:18). Bu kişiler 359 sayılı “Cenevre’de 28.07.1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Kanun¹⁰” ile tanımlanan mültecilerdir. Nitekim 359 sayılı Kanuna göre mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişilerdir. Geçici Koruma Yönetmeliğine¹¹ göre ülkesinden

10 05.09.1961 tarihli ve 10898 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

11 22.10.2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya kitlesel akın döneminde bireysel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya sınırlarını geçen kişiler geçici korunan kişilerdir. Dolayısıyla son dönemde Türkiye'ye göç eden Suriyeliler geçici koruma kapsamında sayılan kişilerdir.

En son yayımlanan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik¹² hükümlerine geçici koruma sağlanan yabancılar, çalışma izni olmaksızın Türkiye'de çalıştırılmaz. Ancak geçici koruma sağlanan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni için başvuruda bulunmalıdır. Yönetmelik ile getirilen önemli bir düzenleme ise istihdam kotasıdır. Söz konusu Yönetmeliğe göre çalışma iznine başvurulmuş iş yerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, o iş yerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının %10'unu geçmemelidir. Ancak işveren tarafından, iş yerinin kayıtlı bulunduğu Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğünden, çalışma izni başvurusu tarihinden önceki 4 haftalık süre içerisinde yabancıların çalıştırılacağı işi yapacak aynı nitelikte Türk vatandaşı bulunmadığının belgelendirildiği başvurularda istihdam kotası uygulanmayabilecektir. Diğer bir önemli husus ise geçici koruma sağlanan yabancılara asgari ücretin altında ücret ödenmemesidir.

III- TÜRKİYE'DEKİ YABANCILARIN GÜNCEL İSTİHDAM DURUMLARI

Türkiye'de yabancıların çalışabilmeleri için çalışma izni ve vizesi ile İçişleri Bakanlığı'ndan ikamet tezkeresi almaları gerekiyordu. 11.04.2014 tarihinden itibaren çalışma izinleri ikamet tezkeresi yerine geçmeye başlamıştır. Böylece yabancıların işe başlama süreçleri bürokratik olarak daha da kolaylaştırılmıştır (Temir, 2015:17). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB)'nin 2004-2014 yılları arası verilere bakıldığında Türkiye'de çalışma izin belgesini alarak çalışan yabancıların sayısı yaklaşık 7,5 kat artmıştır. Aynı veriler göz önüne alınarak yıllar ve cinsiyet açısından yabancılara verilen çalışma izinlerinin dağılımına bakıldığında 2011 yılına kadar erkeklere verilen çalışma izinleri daha fazla iken 2011 yılından sonra kadınlara verilen çalışma izinleri daha fazla olmaya başlamıştır (Tablo 2, Grafik 2).

12 15.01.2016 tarihli ve 29594 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Tablo 2. Yıllara ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzinleri

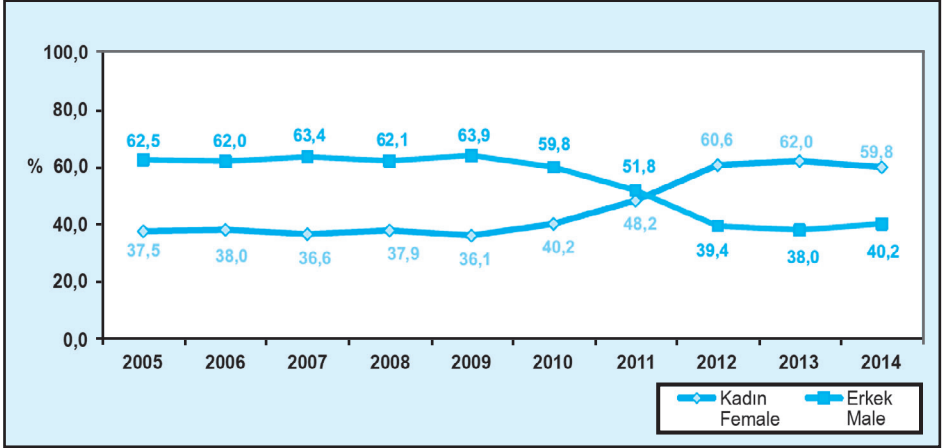
Yıl Year	Çalışma izin sayısı Number of work permit				Toplam Total
	Kadın Female		Erkek Male		
	Sayı Number	%	Sayı Number	%	
2004	3.013	41,3	4.289	58,7	7.302
2005	3.541	37,5	5.897	62,5	9.438
2006	4.033	38,0	6.570	62,0	10.603
2007	3.264	36,6	5.666	63,4	8.930
2008	4.054	37,9	6.651	62,1	10.705
2009	5.058	36,1	8.965	63,9	14.023
2010	5.704	40,2	8.497	59,8	14.201
2011	8.396	48,1	9.071	51,9	17.467
2012	19.550	60,6	12.727	39,4	32.277
2013	28.408	62,0	17.246	38,0	45.834
2014	31.303	59,8	21.001	40,2	52.304

Kaynak: ÇSGB, 2014:126

Yine ÇSGB verilerine göre Türkiye’de çalışma izni alan yabancıların 20.533’ü lise mezunu iken 17.032’si üniversite mezunudur. Çalışma izni verilen kişilerin uyruklarına bakıldığında en fazla Gürcistan (7.680), Ukrayna (4.334), Türkmenistan (2.635), Çin (2.621), Rusya (2.562) ve Suriye (2.541) uyruklu yabancıların Türkiye’de çalıştıkları anlaşılmaktadır (ÇSGB, 2015:130-131). 2013 yılında Suriye uyruklu yabancılara verilen izin sayısı 794 iken (ÇSGB, 2013:202) bu sayı 2014 yılında 3,2 kat artarak 2.541’e yükselmiştir. Yaklaşık 2,5 milyonu bulan Suriyeli göçmen sayısı dikkate alındığında 2.541 sayısının çok az olduğu ve Suriyelilerin büyük bir kısmının kayıt dışı olarak çalıştığı ortadadır. Ayrıca gerek ÇSGB gerekse SGK tarafından yayımlanan resmi istatistiklerde yabancı uyruklu sigortalıların sayılarına yer verilmemektedir.

Türkiye’de 2014 yılı içinde çalışma izni verilen yabancı kadınların en fazla; Gürcistan (7.187), Ukrayna (3.592), Türkmenistan (2.385), Rusya (2.082), Kırgızistan (1.765), Özbekistan (1.759) ve Moldova (1.699) uyruklu oldukları görülmektedir. Bu kadınların en fazla olduğu iller ise şunlardır: İstanbul (11.719), Antalya (7.662), Ankara (5.397), İzmir (1.672) ve Muğla

Grafik 2. Yıllara ve Cinsiyete Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzinlerinin Oransal Dağılımı

Kaynak: ÇSGB, 2015:126

(1.083). Çalışma izni alan yabancıların en fazla yoğunlaştığı ekonomik faaliyet alanları ise ev içi çalışma, konaklama (otel) ve eğlencedir (ÇSGB, 2014:130-143). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan bir rapora göre Türkiye'ye gelen göçmenlerin çoğunlukla ev işleri ve bakıcılığın yanı sıra, fuhuş, inşaat, tekstil, gıda sektörlerinde çalıştığı tespit edilmiştir (İçduygu, 2003:27). Özellikle eğlence ve fuhuş sektöründe çalışmak zorunda kalan kadınlar için en olumsuz sonuçlar sömürü ve istismardır. Ülkelerinde, ekonomik zorluklar ve istihdam koşullarının elverişsizliği nedeniyle, eğitilmiş ve meslek sahibi kadınların bile bu sektörlerde çalışmak zorunda kaldığı bilinmektedir. Özellikle, ülkelerinden çeşitli vaatlerle kandırılarak insan ticaretine konu olan, eğitimsiz ve yoksul kadınlar için durum çok daha vahimdir (Gökbayrak, 2006). Ayrıca kadın emeğinin baskın olduğu (göçün feminizasyonu) bakım hizmetlerinde ucuz kadın emeği oldukça fazladır. Dolayısıyla sosyal güvenceden yoksun, ucuz ve uysal kadın göçmen işçilerin emekleri sayesinde gelişmiş ülkelerin refahı artmaktadır (Gökbayrak, 2009:64).

Türkiye'de yabancılar her mesleği yapamamaktadır. Türk hukuk sistemindeki değişik kanunlardan dolayı yabancıların çalışmasının yasak olduğu meslek ve görevlerden bazıları ise şunlardır: Dış tabipliği, dişçilik, eczacılık, veterinerlik, avukatlık, noterlik, güvenlik görevliliği, gümrük müşavirliği,

kooperatiflerde yönetim kurulu üyeliği, devlet memurluğu, hakim ve savcılık (Temir, 2015:20-21). Bununla birlikte 4817 sayılı Kanun’a göre izin belgesi almaksızın çalışan yabancı ve çalıştıran işveren idari para cezası ile cezalandırılmaktadır. Hatta fiilin tekrarı halinde işyerleri kapatılabilmektedir.

IV- TÜRK SOSYAL GÜVENLİK HUKUK SİSTEMİNDEKİ DÜZENLEMELERE GÖRE YABANCILARIN SİGORTALILIK DURUMU

Türk Hukukuna göre, bir yabancıнын kendisine yasaklanmamış alanlarda, iş sözleşmesi ehliyetine sahip olabilmesi için, çalışma izin belgesi bulunmalı veya bundan muaf tutulmuş olmalıdır. Özel kanunlarla kamu yararı düşüncesiyle getirilmiş olan yasaklara aykırı olarak yapılan iş sözleşmeleri baştan itibaren geçersizlik yaptırımına tabi olacaktır (Cengiz, 2008:209).

Türk Sosyal Güvenlik Hukuku açısından bağımlı olarak çalışan yabancıların sigortalılık durumları 5510 sayılı Kanun’da, Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği (SSİY)¹³’nde ve SGK tarafından çıkarılan 2013/11 sayılı Genelge¹⁴’de açıklanmıştır.

5510 sayılı Kanun’un 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendi gereğince, yabancı uyruklu kişilerden bir hizmet akdi ile **bağımlı çalışanlar** Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine tabi olarak sigortalı sayılmışlardır. Yine aynı Kanun’un 6 ncı maddesinin (e) bendinde ise, yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye’ye bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyen kişiler sigortalı sayılmazken 6552 sayılı Kanun’la değişiklik yapılmış, 11.09.2014 tarihinden itibaren bu kişiler **üç ayı geçmemek üzere** sigortalı sayılmamıştır. Söz konusu üç aylık sınırlama, özellikle üçüncü ülkelerden gelecek yabancı işgücü göçünün Türk vatandaşlarının istihdam imkanlarını sınırlandırmaması için alınmış bir tedbir olarak değerlendirmek gerekir (Alper, 2015:120).

Yabancı uyruklu işçilerin SGK’ya bildirimleri Türk işçilerde olduğu gibi sigortalı işe giriş bildirgesi ve aylık prim ve hizmet belgesi ile yapılmaktadır. 2013/11 sayılı Genelge gereği yabancıların sosyal güvenlik

13 12.05.2010 tarih 27579 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

14 22.02.2013 tarihinde yayımlanmıştır.

sicil numarası Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünce verilen kimlik numarasıdır. Yabancı uyruklu işçi çalıştıran işverenlerin çalışma izin belgesindeki izin başlangıç tarihinden itibaren 30 gün içinde sigortalı işe giriş bildirgesi düzenleyerek SGK'ya vermeleri gerekmektedir. Diğer taraftan işverenler tarafından 4817 sayılı Kanun gereğince çalışma izni alınmadan çalıştırılarak SGK'ya bildirim yapılan sigortalılar ile denetim elemanlarınca çalışma izni olmadan çalıştırıldığı tespit edilen yabancı uyruklu kişilerin tescili SGK tarafından yapılmaktadır.

Sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkeden gelen yabancılar çalışmaya başladıkları üçüncü ayın son gününü takip eden günden itibaren sigortalı sayılacaklardır. **Sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmış ülkeden**¹⁵ gelen yabancılar ise Türkiye ile taraf ülkeler arasında imzalanan ikili ya da çok taraflı sosyal güvenlik sözleşmelerinde yer alan hükümler uyarınca, sosyal güvenlik sözleşmesinde öngörülen süre ve bu süreye ilave edilecek süre kadar sigortalı sayılmamaktadır. Türkiye ile taraf ülkeler arasında imzalanan ikili ya da çok taraflı sosyal güvenlik sözleşmelerinde yer alan hükümler uyarınca, yabancı ülke mevzuatına tabi yabancıların akit ülkede kurulu kuruluş tarafından belirli bir işin icrası amacıyla geçici olarak Türkiye'ye gönderilmesi halinde, *lex loci laboris* (çalışılan yer) ilkesinin bir istisnası (kişisellik ilkesi) olarak yabancıların kendi ülkesinde çalışıyormuş gibi iş merkezinin bulunduğu ülkenin mevzuatına tabi tutulması kuralı getirilmiş böylece mükerrer sigortalılık önlenmiştir. Geldikleri ülkede sosyal sigortaya tabi olduklarını belgeleyenlerin Türkiye'de ne kadar süre ile sigortalı olmayacakları Tablo-3'de belirtilmiştir. Bu kişiler belirtilen sürenin sonunda Türkiye'de sigortalı olmak zorundadırlar.

Göçmen işçilerin sosyal güvenlik haklarından yararlanmalarındaki temel sorun, göçmen işçinin geldiği ülke ile Türkiye arasında ikili sosyal güvenlik anlaşması olmadığında ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de çalıştığı sürece prim ödediği halde, kendi ülkesine döndüğü zaman emeklilik gibi uzun dönemli sigortalılık kollarından hakkından yararlanamamaktadır.

15 Türkiye ile ikili sosyal güvenlik sözleşmesi olan 25 ülke: Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, Danimarka, Avusturya, İsviçre, İsveç, İngiltere, Libya, KKTC, Azerbaycan, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Çek Cumhuriyeti, Lüksemburg, Makedonya, Norveç, Romanya, Kanada, Gürcistan, Kebek, Hırvatistan, Slovakya ve Sırbistan. (Kaynak: ÇSGB, [<http://www.cs.gb.gov.tr/cs.gbPortal/diyih.portal?page=yv&id=2>])

Bu durum göçmen işçiler açısından kayıt dışı çalışmanın tercih edilmesine yol açmaktadır (Toksöz, Erdoğan vd., 2012:34-35).

Tablo 3. Geçici Görevle Geldikleri Ülkede Sosyal Sigortaya Tabi Olduklarını Belgeleyenlerin Türkiye'de Ne Kadar Süre İle Sigortalı Olmayacaklarını Gösterir Tablo

Sıra	Sözleşmeli Ülke	Geçici Görev Süresi	Uzatılabilecek Süre
1	İngiltere	Geçici görevle bulunduğu sürece kayıtlı olduğu ülke mevzuatı uygulanır.	
2	F.Almanya*	5 yıl	3 Yıl
3	Hollanda**	24 ay	Mutabık kalınan süre kadar
4	Belçika	24 ay	Mutabık kalınan süre kadar (Uygulamada 60 ay ile sınırlı)
5	Avusturya	24 ay	Mutabık kalınan süre kadar
6	İsviçre	24 ay	Mutabık kalınan süre kadar
7	Fransa	3 yıl	Mutabık kalınan süre kadar (Uygulamada 6 yıl ile sınırlı)
8	Danimarka	12 ay	İşin bitimine kadar (mutabakat koşuluyla)
9	İsveç	12 ay	12 ay
10	Norveç	12 ay	Mutabık kalınan süre kadar
11	Libya***	01.09.1985 tarihinden sonra daimi geçici işçi uygulaması vardır.	
12	K.K.T.C	24 ay	Mutabık kalınan süre kadar
13	Makcdonya	24 ay	60 aya kadar uzatılabilir
14	Azerbaycan	24 ay	60 aya kadar uzatılabilir
15	Romanya	24 ay	60 aya kadar uzatılabilir
16	Gürcistan	24 ay	60 aya kadar uzatılabilir
17	Bosna-Hersek	24 ay	60 aya kadar uzatılabilir
18	Kanada	24 ay	60 aya kadar uzatılabilir
19	Kebek	60 ay	Mutabık kalınan süre kadar
20	Çek Cumhuriyeti	24 ay	Mutabık kalınan süre kadar
21	Arnavutluk	24 ay	60 aya kadar uzatılabilir
22	Lüksemburg	12 ay	12 ay
23	İtalya****	12 ay	Mutabık kalınan süre kadar
24	Portekiz****	12 ay	Mutabık kalınan süre kadar
25	İspanya****	12 ay	Mutabık kalınan süre kadar

*Almanya yetkili makamının talebi ve SGK tarafından uygun görülmesi halinde öncelikle 24 ay daha sonra mutabık kalınacak süreye kadar görev süresi uzatılabilir. (Sözleşme maddesi 6)

**Hollanda yetkili makamının talebi ve SGK tarafından uygun görülmesi halinde 12 aylık süre kullanılmadan doğrudan mutabık kalınan süre kadar görev süresi belirlenebilir. (Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi madde 18)

***Sadece Türkiye'de iş üstlenen Libya'lı işveren yanında çalışan Libya vatandaşı ülkemizde çalıştığı sürece Libya mevzuatına tabi olacaktır. Ancak bunlar genel sağlık sigortası yönünden Türk mevzuatına tabi kalacaklardır.

****İtalya, Portekiz ve İspanya ile sosyal güvenlik sözleşmesi bulunmamakla birlikte Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesine göre uygulama yürütülmektedir.

2011/13 sayılı Genelge'ye göre bazı çalışanlar yine sosyal güvenlik sözleşmelerinde temel ilke olan *lex loci laboris* (çalışılan ülke mevzuatının uygulanması) ilkesinin bir istisnası olarak çalıştıkları ülkenin sosyal güvenlik mevzuatı dışında tutulmaktadır. Bu kişiler; işverenleri tarafından geçici bir süre ile diğer akit ülkeye gönderilenler, uluslararası nakliyat işinde çalışanlar, elçilik, konsolosluk, misyon ve benzeri yerlerde çalışan ve gönderen ülkenin sivil ve askeri personelleri, akit taraflardan birinin bayrağını taşıyan gemilerde veya akit ülkenin limanlarında çalışanlardır.

2013/11 sayılı Genelge'ye göre mülteciler hakkında 5510 sayılı Kanun hükümleri Türk vatandaşlarına uygulandığı gibi uygulanmaktadır. Ancak Kurumun denetim elemanlarınca yapılan denetimlerde mülteci durumdaki sigortalıların çalışma izin belgesi olup olmadığına bakılmamaktadır.

Türkiye'de kendi nam ve hesabına **bağımsız çalışan** yabancı uyrukluların sosyal güvenliği oldukça geç sağlanmıştır. 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu (Bağ-Kur) 01.04.1972 tarihinde yürürlüğe girmiş ancak yabancı uyruklu sigortalılar 619 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin yürürlüğe girdiği 04.10.2000 tarihine kadar Bağ-Kur kapsamında sigortalı sayılmamıştır¹⁶. Bu tarihten sonra 1479 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesi kapsamında sayılan işleri yapan yabancı uyruklular Bağ-Kur sigortalısı sayılmıştır. Yabancı uyruklular 04.10.2000 tarihine kadar Bağ-Kur sigortalısı sayılmadıklarından 1479 sayılı Kanun'a tabi sigortalı iken Türk vatandaşlığını kaybedenlerin sigortalılığı da Bakanlar Kurulu Kararının Resmi Gazete'de yayınlandığı tarih itibariyle sona erdirilmiştir. Öte yandan, 2527 sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş ve İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun 29.09.1981 tarihinde yürürlüğe girmiş, bu Kanunla Ülkemizde ikamet eden Türk soylu yabancıların ihtiyaç duyulan meslek ve sanatları serbestçe yapabilmelerine, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatı hariç olmak üzere kamu, özel kuruluş veya işyerlerinde bu meslek ve sanat

16 619 sayılı Kararname Anayasa Mahkemesi'nin E. 2000/61, K. 2000/34 sayılı Kararıyla iptal hükmü Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihten dokuz ay sonra 08.08.2001 tarihinde yürürlüğe girmiş, 02.08.2003 tarih ve 25187 tarihinde yayımlanan 4956 sayılı Kanun'un sigortalılığa ilişkin hükümleri 08.08.2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

dallarında çalıştırılabilmelerine imkan sağlanmıştır. 1479 sayılı Kanun’un 24’üncü maddesinde 3396 sayılı Kanun’la 30.06.1987 tarihinden itibaren yapılan değişiklikle Türk asıllı yabancılar Bağ-Kur kapsamına alınmıştır. Uygulamada 20.04.1982 tarihinden itibaren Türk asıllı olduğunu belgeleyenler Bağ-Kur sigortalısı olmuşlardır. Yabancı uyruklar 04.10.2000 tarihinden itibaren sigortalı sayılmış olmakla birlikte ülkesinin sosyal güvelik kuruluşuna tabi olduğunu belgeleyenler 1479 sayılı Kanun’un 24’üncü maddesi kapsamına alınmamış, ülkelerinden emekli aylığı almakta olanlar ise ek 20. madde kapsamında sosyal güvenlik destek primine tabi tutulmuşlardır. 5510 sayılı Kanun’a göre Türkiye’de kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan (esnaflık yapanlar ve tarımsal faaliyette bulunanlar gibi), yurt dışında ikamet eden ve başka ülkenin sosyal güvenlik mevzuatına tabi olanlar sigortalı sayılmamaktadır. Yani bağımsız çalışanların Türkiye’de sigortalı olabilmesi için Türkiye’de ikamet etmesi gerekmektedir. (Ceyhun, 2014:173).

AB Sosyal Güvenlik Hukuku açısından **Lex loci domicilii ilkesi**, kişinin “**ikamet edilen**” devletin sosyal güvenlik mevzuatının uygulanmasını ifade etmektedir (SGK, 2011:33). Türk sosyal güvenlik hukuku açısından bağımlı çalışanlar açısından lex loci laboris ilkesi (çalışılan ülke mevzuatının uygulanması) geçerli iken bağımsız çalışanlarda lex loci domicilii ilkesi (ikamet edilen ülke mevzuatının uygulanması) geçerlidir. Diğer taraftan sosyal güvenlik mevzuatında bağımsız çalışanlar açısından sigortalılık için belirli bir süre ikamet etme şartı öngörülmemiştir. Ancak 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’un 7’inci maddesinde “*Bağımsız çalışacak yabancılara, Türkiye’de en az beş yıl kanuni ve kesintisiz olarak ikamet etmiş olmaları koşuluyla Bakanlıkça bağımsız çalışma izni verilebilir.*” hükmü yer almaktadır.

5510 sayılı Kanun’un 60 ncı maddenin birinci fıkrasının (d) bendine göre mütakabiliyet (karşılıklılık) esası da dikkate alınmak şartıyla, **oturma izni almış** yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişiler genel sağlık sigortalısı sayılmaktadır. Ancak bu kapsama girenlerden Türkiye’de **bir yıldan kısa süreyle** yerleşik olan yabancı ülke vatandaşları genel sağlık sigortalısı sayılmamaktadır. Yine aynı maddeye göre Türkiye’de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler (ikamet ve mütakabiliyet şartı aranmaksızın) üniversiteye kayıt tarihlerinden itibaren üç ay içinde talepte bulunmaları hâlinde genel

sağlık sigortalısı olabilmektedir. Üç aylık sürede talepte bulunmayanlar ise öğrenimleri süresince genel sağlık sigortalısı olamamaktadır. 5510 sayılı Kanun'un 50'inci maddesiyle düzenlenen sigortalılık türlerinden bir tanesi de isteğe bağlı sigortalılıktır. Gerek Kanuna göre gerekse 2013/11 sayılı Genelge'ye göre isteğe bağlı sigortalı olabilmenin şartları şunlardır: Türkiye'de ikamet etmek, 18 yaşını doldurmak, zorunlu sigortalı olmamak veya otuz günden az çalışmak ve kendi sigortalılığından dolayı aylık almamaktır. Dolayısıyla yabancı uyruklu kişiler SGK'ya yazılı müracaat ederek isteğe bağlı sigortalı olabilirler.

SONUÇ

Göç kavramı Türkiye'de birçok alanda olduğu gibi sosyal politika alanında da değişikliklere neden olmuştur. Türkiye'de Anayasa'nın 60'ıncı maddesi gereği yerli/yabancı herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Dolayısıyla Anayasa'nın devlete yüklediği görevlerden bir tanesi de sosyal güvenlik hakkını ayırım yapmaksızın Türkiye'de yaşayan herkese sağlamaktır. Tarihsel süreç içerisinde baktığımızda Türkiye'nin uzun yıllar önce uluslararası kuruluşlara entegre olduğu dolayısıyla evrensel ilke ve kuralları benimsediği açıktır. Örneğin Türkiye ILO'ya 1932 yılında üye olmuştur ve Avrupa Konseyi kurucu üyelerindedir. Gerek ILO, gerek BM, gerekse AB ilkeleri Türkiye'nin çalışma hayatına ilişkin iç hukuk düzenlemelerine yön vermiştir. Çalışma hayatı ile ilgili iç hukuk düzenlemelerini de Avrupa standartlarını da göz önünde bulundurarak yapmaktadır. En son yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda ve ikincil mevzuatta yabancıların sosyal güvenliğine ilişkin değişik düzenlemeler yer almaktadır.

Bazı istisnalar olmakla birlikte genel olarak bakıldığında Türk sosyal güvenlik hukuk sisteminde bağımlı çalışan yabancılar açısından *lex loci laboris* (çalışılan yer) ilkesi hakim olurken bağımsız çalışanlar açısından *lex loci domicilii* (ikamet yeri) ilkesi hakimdir. Türkiye'de çalışan yabancılar tıpkı Türk vatandaşları gibi sosyal güvenceye sahip olabilmektedirler. Hatta gerekli yasal şartları yerine getirmeleri halinde emekli de olabilmektedirler.

İnsanoğlu kendinin daima güvende olmasını ister. Yaşadığı yerde kendini güvende hissetmeyen kişi yeni yerler arayışı içerisine girer, bulur ve oraya göç eder. İnsanlık tarihi kadar eski olan göç kavramı ile Türkiye,

sahip olduğu jeopolitik konumu nedeniyle sürekli karşı karşıya gelmiştir. Bugün de Ortadođu coğrafyası içerisinde Türkiye insanoğlu için güvenli bir limandır. Son dönemlerde Türkiye’nin dikkat etmesi gereken husus ise Suriyeli mülteciler konusudur. Türkiye’ye son üç yılda gelen Suriyeli mülteci sayısı son yüz yılda göç eden mülteci sayısından fazladır.

Türkiye’ye göç eden Suriyeliler geçici koruma kapsamında sayılan kişilerdir. Bu kişilere yönelik en son yayımlanan Yönetmelik ile çalışma izni zorunluluğu, istihdam kotası ve asgari ücretten düşük ücretle çalıştırılmaması gibi bazı önemli düzenlemeler getirilmiştir. Bununla birlikte sosyal politika anlamında devletin Türk uyruklu işçilerin de haklarını gözetleyen politikalar izlemesi gerekmektedir. Bunun için en başta işgücü piyasasında devletin etkin işleyen bir denetim mekanizması olmalıdır. Özellikle kayıt dışı çalışmayı önleyici (proaktif) denetimlere ağırlık verilmelidir. Diğer taraftan son günlerde gündeme gelen %10’luk istihdam kotası uygulaması Türk uyruklu işçiler açısından olumlu bir gelişmedir. Ancak bu kotaya uyulup uyulmadığı mutlaka denetlenmelidir. Üçüncü olarak, bürokratik işlemlerin mümkün olduğu kadar kısaltılması, Suriye uyruklu işçilerin daha çabuk kayıt altına alınması açısından önemli bir husustur. Son olarak uygulanacak teşvik politikaları ile de Türk işçilerin aleyhine olan yabancı kayıt dışı işçi çalıştırılma oranı azaltılabilir.

Kaynakça

- Arıcı, Kadir (1997), *Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukuku*, (Ankara: Kamu-İş Yayımları).
- Akıntürk, Esen (2007), “Birleşmiş Milletlerin Göçmen İşçilere İlişkin Sözleşmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 2, 1-26.
- Alper, Yusuf (2015), *Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sosyal Sigortalar Hukuku*, (Bursa: Dora Yayıncılık).
- Alper, Yusuf ve Pir Ali Kaya (1995), *Uluslararası Çalışma Örgütü ve Uluslararası Çalışma Standartları*, (Bursa: Ezgi Kitabevi).
- Arıcı, Kadir ve Yusuf Alper (2013), *Sosyal Güvenlik*, (Ed. Yusuf Alper, Seda Tekeli), (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Yayın No: 2659).
- Ayhan, Abdurrahman (2012), “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2012/1, 41-55.
- Baştürk, Şenol (2014), *Sosyal Politika*, (Ed. Aysen Tokol, Yusuf Alper), (Bursa: Dora Yayıncılık).
- Cengiz, İftar (2008), “Türk Hukukunda Yabancıların İş Sözleşmesi Ehliyeti”, *Çalışma ve Toplum*, 2008/4, 187-211.
- Ceyhun, Esra (2014), “Yabancı Uyrukluların Sigortalılığı”, *Yaklaşım Dergisi*, 258, 173-177.
- Cichon, Michael ve Krzysztof Hagemeyer (2006), *Social Security for All: Investing in Global Social and Economic Development a Consultation, Issues in Social Protection Discussion Paper 16*, ILO, Social Security Department, Geneva.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı), *Çalışma Hayatı İstatistikleri* 2013.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı), *Çalışma Hayatı İstatistikleri* 2014.
- Démurger, Sylvie (2015), “Migration and Families Left Behind”, *IZA World of Labor*, April.
- Güven, Sami (2013), *Sosyal Politikanın Temelleri*, (Bursa: Ezgi Kitabevi).
- Gökbayrak, Şenay (2006), “Uluslararası Göçler ve Kadın Emeği”, *Çalışma Ortamı*, 86, [http://calismaortami.fisek.org.tr/wp-content/uploads/calisma_ortami86.pdf], (17.01.2016).
- Gökbayrak, Şenay (2009), “Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar” *Çalışma ve Toplum*, 2009/2, 55-81.
- Güzel, Ali; Okur, Ali Rıza ve Nurşen Caniklioğlu (2014), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, (İstanbul: Beta Yayınları, Yenilenmiş 15. Bası).
- ILO (1994), *21. Yüzyıla Doğru Sosyal Güvenlik*, (Çev. Yusuf Alper ve İsmail Tatlıoğlu), (Bursa: Kutay ve Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı).
- ISSA (International Social Security Association) (2010), “Demographic Changes and Social Security: Challenges and Opportunities, World Social Security Forum”, 30th ISSA General Assembly, Cape Town.
- İçduygu, Ahmet (2003), *Irregular Migration in Turkey*, IOM Migration Research Series, No.12, Geneva: International Organization for Migration.

İçduygu, Ahmet (2015), “Türkiye Nereye Kadar Bir Göç Ülkesi”, *TÜSİAD Görüş Dergisi*, 88, 15-18.

İçduygu, Ahmet; Erder, Sema ve Ömer Faruk Gençkaya (2014), “Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere”, MiReKoc Araştırma Raporları 1/2014, (İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi).

Jorens, Yves; Lhernould, Jean Philippe ve Simon Roberts (2011), “Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik Hukuku El Kitabı”, “Sosyal Güvenlik Kurumunun Kapasitesinin Artırılması Projesi”, “Sosyal Güvenlik Kurumunun Kapasitesinin Artırılması İçin Teknik Destek”, Türkiye.

Koray, Meryem (2012), *Sosyal Politika*, (Ankara: İmge Kitabevi).

Lamarche, Lucie (2013), “The Social Protection of Temporary Migrant Workers: An Evolutionary Process”, [http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2291582], (23.07.2015).

Lordoğlu, Kuvvet (2007), “Türkiye’deki Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar”, *Çalışma ve Toplum*, 2007/3, 11-31.

Makal, Ahmet (1999), *Türkiye’de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920-1946*, (Ankara: İmge Kitabevi).

Martinsen, Dorte Sindbjerg (2005), “Social Security Regulation in the EU: The De-Territorialisation of Welfare”, de Búrca, G. (ed.) *EU Law and the Welfare State*, In Search of Solidarity, (Oxford University Press), 89-111.

Meşjasz, Krakov (2008), “Ekonomik Güvenlik”, *Uluslararası İlişkiler*, 18, 125-150.

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (2014), *International Migration Outlook 2014*, OECD Publishing, [http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2014-en] (28.07.2015).

Ören, Kenan (2013), *Çalışma Sosyolojisi*, (Ankara: Nobel Yayınları).

SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2009), *Bir Reformun Anatomisi*, Ankara.

SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2011), *Sosyal Güvenliğin Koordinasyonu Terimler Sözlüğü*, Ankara.

SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2012), *Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik*, Ankara.

Sirkeci, İbrahim (2012), “Transnasyonal Mobilite ve Çatışma”, *Migration Letters*, 9, 353-363.

Taşcı, Faruk (2009), “Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç”, *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, (10), 4, 177-204.

Temir, Arif (2015), *Türkiye’de Yabancıların Çalışma İzinleri*, (Ankara: Yaklaşım Yayıncılık).

Tuncay, Can ve Ömer Ekmekçi (2013), *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, Yenilenmiş 16. Bası, (İstanbul: Beta Yayıncılık).

Toksöz, Gülay; Erdoğan, Seyhan ve Selmin Kaşka (2012), Türkiye’ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları, Uluslararası Göç Örgütü (IOM).

TDK (Türk Dil Kurumu) *Güncel Türkçe Sözlük*, [www.tdk.gov.tr], (15.07.2015).

UN (United Nations) (2010), “Mobility and Migration”, A Guidance Note for Human Development Report Teams, United Nations Development Programme Human Development Report Office, [http://hdr.undp.org/sites/default/files/nhdr_migration_gn.pdf], (20.07.2015).